

MELEKLERİN GİZLEDİKLERİ

Allah'ın Kitabında birbirlerinin yerine kullanılabilecek şekilde mutlak anlamda eşanlamlı kelimeler olmaması gerekir. Kelime tercihini yapan Allah olduğu için bu tercihin anlama etki eden bir karşılığının olması elzemdir.

Her mümin Kur'an'da yedi yerde farklı detayları ile anlatılan Adem - İblis kıssasını bilir. Bu kıssanın Bakara Suresi'nde anlatılan bölümünde, meleklerin bilmediği bilginin Adem Aleyhisselama öğretilmesinin ardından, Rabbimiz meleklerin bir takım şeyler gizlediklerini bildirmekte, sonra da onları Adem'e secde emri vererek imtihan etmektedir:

قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ ۖ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ۚ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ

“Bunun üzerine Allah, ‘Âdem! Meleklerle şunların isimlerini söyle!’ dedi. Âdem onlara o isimleri söyleyince, ‘Size dememiş miydim, ben göklerin ve yerin gaybını bilirim. Neyi açığa vurduğunuzu, içinizde neyi gizlediğinizi de bilirim.’ dedi. Meleklerle ‘Âdem’e secde edin!’ dediğimizde hemen secdeye kapandılar ama İblis öyle yapmadı, büyüklenerek direndi ve kâfirlerden oldu.” (Bakara 2/33-34)

Ayette meleklerin ne tür bir gizleme eyleminde bulduklarını ve neyi, nasıl gizlediklerini tespit etmemiz, Allah'ın emrine teslim olmanın ne demek olduğu ile ilgili de ayrıntılı bilgiler edinmemize sebep olacaktır. Bunun için ayette geçen ve dilimize “gizlemek” şeklinde aktarılan كتم keleme fiiline yakından bakmamız yetmez. Aynı zamanda bu kelimenin, dilimize “gizlemek” olarak aktarılan bir başka Kur'anî kavram olan إخفاء ihfâ ile arasındaki farkı da ortaya koymamız gerekir.

Kur'an'da Kitmân ve إخفاء İhfâ Farkı

Yüce Allah'ın hiçbir işini gelişi güzel yaptığı düşünülemez. Aksine her işini bir ölçüye göre yaptığını kendisi bildirmektedir.¹ Bu durum Kur'an'da kullanmayı tercih ettiği kelimeler için de geçerlidir. Kur'an'daki iki farklı kelimeye bizim aynı anlamı veriyor olmamız bu kelimelerin aralarında hiçbir fark olmadığını göstermez. Diğer bir ifadeyle, Allah'ın Kitabında birbirlerinin yerine kullanılabilecek şekilde mutlak anlamda eşanlamlı kelimeler olmaması gerekir. Kelime tercihini yapan Allah olduğu için bu tercihin anlama etki eden bir karşılığının olması elzemdir. Bu durum Kur'an'daki pek çok konu hakkında daha detaylı bilgi sahibi olmamızı sağlar. Her ikisi de dilimize “gizleme” olarak çevrilen Kitmân² ve إخفاء ihfâ³ kavramları, aralarındaki fark tespit edildiğinde Kur'an'daki bir çok konuda detaylı bilgiler edinmemizi sağlayan iki kavramdır. O konulardan biri de Adem İblis kıssasında yer alan meleklerin Allah'tan gizledikleri şeyle ilgilidir. Yukarıda geçen Bakara Suresi 33. ayette “içinizde neyi gizlediğinizi” derken “gizleme” ifadesi için kullanılmış olan kelime كتم keleme fiilidir. Kur'an'da benzer bir gizleme ifadesi إخفاء ihfâ fiili ile dile getirilmektedir. Mesela bir ayet şöyledir:

1 Ahzâb 33/38.

2 كتم fiilinin mastarı.

3 إخفاء fiilinin if'âl bâbı olan إخفى fiilinin mastarı. Arapça bilmeyenler için belirtmemiz gerekir ki bu kelimedeki “h” harfi Türkçe'deki yumuşak h harfi değil, sert “h” harfidir. Latin harfleri ile “kh” şeklinde de yazılabilir, ancak metni okumada kolaylık sağlanması için bu yazım tercih edilmiştir.

لِّلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَإِنْ تُبَدُّوا مَا فِي اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخَفُّوْهُ يَخٰبِبِكُمْ
بِهَ اللّٰهِ...

“Göklerde ve yerde olan her şey Allah’ındır. İçinizde olanı açığa vursanız da gizleseniz de Allah sizi ondan hesaba çeker...” (Bakara 2/284)

Bu durumda keteme ile اُخْفَى ahfâ fiilleri arasındaki farkı ortaya çıkardığımızda meleklerin nasıl bir gizleme yaptıklarını ve gizlediklerinin ne olduğunu da tespit etme şansını elimize geçecektir.

a) Keteme Fiili ve Kur’an’ın Yüklediği Anlamı

keteme kök harflerinden oluşan kelimeler Kur’an’da 20 ayette 21 kez ve tamamı fiil formunda karşımıza çıkan kelimelerdir. Sözlükler kelimeye “gizleme ve örtme” anlamı vermektedirler.⁴ Yine “ilân etmenin zıttı” anlamında olduğu kelimeye sözlüklerin verdiği karşılıklardandır.⁵ Üzerine binildiğinde bağırmayan deveye نَكَاتُونَ nâkatun ketûmun ve gök gürültüsü çıkarmayan buluta سَحَابٌ مُّكْتَبٌ sehâbun mektûmun dendiği yine sözlüklerin verdiği bilgilerdendir. Aynı kökten ketûm kelimesi Türkçemizde de bilgisini paylaşmayan, ağzı sıkı⁶ kişi anlamında kullanılmaktadır.

4 Mekâyis’ül-Luğa ketme maddesi.

5 el’Ayn.

6 Bkz. TDK Sözlük.

Kur’an’ın kelimeye yüklediği anlamın ise sözlüklere nazaran bazı farklılıklar içerdiğini söylemek mümkündür. Şöyle ki; sözlükler kelimeye bir gerçeği ilan etmeyerek yani gizli tutarak örtme anlamını verirken Kur’an, “söylenmesi gerekenden başka sözler söyleyerek gizleme” anlamını vermektedir. Bu anlamı nasıl tespit ettiğimizi ilgili ayetleri okuyarak göstermemiz mümkündür:

وَأٰمِنُوْا بِمَا اَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُوْنُوْا اَوَّلَ كٰفِرٍ بِهٖ وَلَا تَشْتَرُوْا بِآيٰتِيْ ثَمٰنًا
قَلِيْلًا وَّيٰٓاَيُّ فَٰتِقُوْنَ وَلَا تَلْبِسُوْا الْحَقَّ بِالْبٰطِلِ وَتَكْتُمُوْا الْحَقَّ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ

“Yanınızda olanı tasdik edici olarak indirdiğime inanın. Onu görmezlikten gelenlerin ilki olmayın! Ayetlerimi geçici bir çıkara karşılık satmayın! Yalnız benden çekinerek kendinizi koruyun! Bile bile hakkı, bâtil kılığına sokmayın; hakkı gizlemeyin (ketmetmeyin)!” (Bakara 2/41-42)

Ayette İsrailoğullarına hitaben Kur’an’ın yanlarındaki kitabı tasdik eden, bekledikleri kitap olduğu söylenirken onun musaddik oluşunu gizlememeleri emredilmektedir. Zira Bakara 40. ayette geçen mîsak, gelecek kitaba inanma sözüdür. Ancak gelen kitap kendi ellerindeki kitabı tasdik ediyorsa inanma yükümlülükleri vardır.⁷ İşte Rabbimiz 40. ayetten itibaren o musaddik kitabın geldiğini, bu tasdik ilişkisini bile bile gizlememeleri ve dolayısıyla sözlerini tutmaları gerektiğini belirtirken lafzen “hakkı bâtil ile giydire-

7 Bkz: Âl-i İmrân 3/81, Arâf 7/157.

meyin” buyurmaktadır. Hemen ardından gelen “hakki gizlemeyin” *وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ* ifadesi bu gizlemenin gerçeğin üzerine bâtil giydirilerek yapıldığını göstermektedir. Burada gizleme olarak çevrilen kelime *كتم* keteme fiilinin emir kipindeki 2. çoğul şahıs formudur: *تكتموا*. Bu durumda ayette hakki bâtil ile giydirme eylemi onu ketmetme olarak tarif edilmektedir. Hakkin bâtil ile giydirilmesi hakkin hiç söylenmeyerek değil, başka bir biçimde söylenerek yani çarpıtılarak gizlendiğini gösterir. O halde bir şeyin ketmedilmesi, o şeyin ortaya çıkarılmayıp saklanarak gizlenmesi değil, olması gereken halinden başka bir biçime sokularak gizlenmesi anlamına gelmelidir.

Zaten ayette İsrailoğullarına hitap edilmekte, onlardan alınan ve Âl-i İmrân 81. ayette anlatılan, gelecek musaddik kitaba inanma sözü hatırlatılmaktadır. Dolayısıyla Kur’an’ın ellerindeki kitabı tasdik ettiğini en iyi bilen kişiler muhatap alınmaktadır. Gelen kitaba uymamanın tek yolu onun ellerindekini tasdik etmediğini iddia etmek olacaktır. Bu da ancak hakki bâtil ile giydirmekle yani gerçeği gerçek olmayan şeylerle gizleyerek olur. Yani İsrailoğulları Kur’an’ın yanlarındaki kitabı tasdik etmediğini, ancak mevcut ayetleri veya hükmü çarpıtarak iddia edebilirler. Aynı konudaki ve yine *كتم* keteme kelimesinin tercih edildiği Âl-i İmrân

71. ayet öncesiyle birlikte okunduğunda bu durum net olarak görülür:

وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّوكُمْ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ يَا
أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ
بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“Ehl-i Kitab’ın bir kesimi, sizi bir saptırabilseler diye fırsat kollarlar. Sadece kendilerini saptırırlar ama farkına varmazlar. Ey Ehl-i Kitab! Şahit olduğunuz halde Allah’ın ayetlerini ne diye örtüyorsunuz? Ey Ehl-i Kitab! Neden bile bile hakki batıl ile giydiliyor ve hakki gizliyorsunuz?” (Âl-i İmrân 3/69-71)

Görüldüğü gibi Ehl-i Kitab, yani kendi kitapları hakkında uzman olan kişiler, gelen yeni kitabın Allah’ın Kitabı olduğunu müşahade etmiş kişilerdir. Bunu gizleyebilmek için o Kitabın ayetlerini çarpıtmaları ve tasdik ilişkisini bozarak insanlara bunun bekledikleri kitap olmadığını söylemeleri gerekir. Ayetlerin çarpıtılması demek onları ortadan kaldırmak değil, gerçekte olduklarından farklı şekle büründürmek yani hakki batıl ile giydirmek demektir. Nitekim bu kişilerin tahrif ettikleri yani anlamını kaydırdıkları şeyin dinledikleri Kur’an ayetleri olduğu Bakara Suresi 75 ve 76. ayetlerde görülebilir.

Ketmetmenin saklamadan ziyade, ancak "düzelterek" açığa çıkarılabilecek bir bozma olduğunu görebileceğimiz önemli bir ayet de şöyledir:

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ ۗ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنُّوا فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

"İndirdiğimiz açıklayıcı ve yol gösterici ayetleri Kitapta insanlar için ortaya koymamızdan sonra gizleyenler! Allah, işte onları dışlar. Dışlamaya hakkı olanlar da onları dışlarlar. Dönüş yapan, düzeltene ve gizlediklerini açıklayanlar başka. Onların tevbesini kabul ederim. Tevbeleri kabul eden ve iyiliği bol olan Ben'im." (Bakara 2/159-160)

Ayette "insanlar için ortaya koymamızdan sonra" ifadesinin yer alması ketmederek gizlemenin saklama şeklinde olmadığını gösterir. Devamındaki أصلحو وبيئوا (düzeltene ve açıklayan) ifadeleri de ketmetmenin bozarak gizleme olduğunu açıkça göstermektedir. İnzal edilen açık gerçeklerin (beyyineler) ketmedilerek gizlenmesi, onların olması gerekenden farklı hale büründürülmesi olduğu için islahattan, yani düzeltilip olması gereken hale getirilmesinden ve sonra da beyandan, yani düzgün halinin açıklanmasından bahsedilmektedir. Günümüzde Kur'an ayetlerine yapılan da budur. Ayetler herkesin ulaşabileceği şekilde ortadadır, ancak anlamları değiştirilerek olması gerekenden farklı anlamlar verilebilir ya da şahsi yorumlarla olmadık sonuçlara varılıp ilgisiz hükümler çıkarılabilir. Böylece gerçek gizlenmiş olur. İşte Kur'an'da buna ketmetmek denilmektedir. Surenin 174. ayeti de şöyledir:

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتُرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۗ أُولَٰئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَلَا يَكْلَمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

"Allah'ın indirdiği Kitaptan bir şey gizleyen ve karışılığında geçici bir menfaat elde edenler, karınlarına sadece ateş doldururlar. Allah Kıyamet günü onlarla konuşmaz ve onları aklamaz. Hak ettikleri acıklı bir azaptır." (Bakara 2/174)

Bu ayette de gizleme ketmetme olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da Kitaptan yanlış bir hüküm çıkarıp

doğru gibi sunularak yapılabilir. Her iki ayette de gördüğümüz gibi Kitaptan inzal edileni ketmetmenin cezası son derece ağır olacaktır.

Kelimenin bir şeyi bozarak veya değiştirerek, onun olması gereken gerçek halini gizlemek anlamında olduğunu başka ayetlerden de görmemiz mümkündür:

وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا ۗ وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ

"Bir gün bir kişiyi öldürüp suçu birbirinize atmıştınız. Halbuki Allah neyi gizlediğinizi (ketmettiğinizi) ortaya çıkaracaktır." (Bakara 2/72)

Ayette gizlediğiniz (مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ) şeklinde ifade edilen şey cinayetin fâilidir. Bu gizleme, ilgili kişilerin suçu birbirlerine atmalarıyla yapılmaktadır. Yani buradaki gizleme, gerçeğin saklanıp ortaya çıkarılmaması ile değil, konunun farklı yerlere çekilmesiyle yapılmaktadır. Dolayısıyla bu ayet de keteme ifadesi ile ilgili tespit ettiğimiz anlamı desteklemektedir.

Kur'an'da şahitliğin gizlenmesi de daima keteme fiili ile dile getirilmektedir:

أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ ۗ قُلْ أَنْتُمْ أَغْلَمُ أَمِ اللَّهُ ۗ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ ۗ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

"Yoksa İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve torunlarının Yahudi veya Hristiyan olduklarını mı söylüyorsunuz? De ki: 'Siz mi iyi bilirsiniz, Allah mı?' Allah'ın kendisine gösterdiği bir gerçeği gizleyenden daha büyük yanlışı kim yapabilir? Yaptığınız hiçbir şey Allah'ın dikkatinden kaçmaz." (Bakara 2/140)

Ayette Allah'ın gösterdiği gerçeğin gizlenmesi keteme kelimesi ile ifade edilmiştir. Allah'ın göstermiş olmasından gerçeğin zaten bilindiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla buradaki gizleme, ortaya çıkarmadan gizli tutma, saklama anlamında olamaz. Ayrıca ayetin başından da anlaşılacağı üzere gizlenen şey, sayılan nebilerin Hristiyan veya Yahudi olmadıkları gerçeğidir. Bunu, o nebilerin Yahudi ve Hristiyan olduklarını iddia ederek yapmaktadırlar. Kısacası burada da gerçek hiç

söylenmeyerek değil, gerçek dışı iddialar dile getirilerek gizlenmeye çalışılmakta ve bu gizleme کتم keteme fiili ile ifade edilmektedir. Aşağıdaki ayette de şahitliğin gizlenmesi yine aynı kelimeyle ifade edilmiştir:

وَإِنْ كُشِّمَ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

“Yolculukta olur da yazacak birini bulamazsanız, yapılacak olan rehin almaktır. Biriniz diğerine güvenilir (borcu yazmaz, rehin de almaz) ise, kendine güvenilen kişi, Rabbi olan Allah’a karşı yanlış yaptıktan sakınsın da güveni kötüye kullanmasın. Şahitliği gizlemeyin. Kim gizlerse kalbi iyilikten uzaklaşır. Yaptığınız her şeyi bilen Allah’tır.” (Bakara 2/283)

Bakara 282. ayetteki borçların yazılması konusunun devamındaki ayette karşılıklı güvenden dolayı borcun yazılmaması durumu anlatılmaktadır. Burada şahitliğin gizlenmemesi elbette kendisine güvenilen borçlunun borcuna ve vadesine sadık olması anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla buradaki gizleme borcun miktarı veya vadesinin gerçekte olandan başkası ile değiştirilmesidir. Bu durum da yine کتم keteme fiili ile dile getirilmiştir. Bir başka ayet şöyledir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةٌ بَيْنَكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ أَوْ آخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنْتُمْ صَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَأَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ تَحْبِسُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلَاةِ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ إِنْ اذْتَبْتُمْ لَا نُشْرِي بِهِ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللَّهِ إِنَّا إِذًا لَمِنَ الْآثِمِينَ

“Ey inanıp güvenenler! Sizden birine ölüm hali gelir de vasiyet edecek olursa içinizden güvenilir iki kişi aranızda şahit olsun. Eğer yolculuk yaptığınız sırada ölüm gelip çatarsa sizin dışınızdan iki kişi de olabilir. Şahitlerden şüphelenirseniz namazdan sonra alı koyar, şöyle yemin ettirirsiniz: ‘Vallahi bu işten bir kazancımız yoktur, isterse en yakınımız olsun. Allah için yapılan şahitliği gizlemeyiz. Öyle olsa elbette günaha gireriz.’” (Mâide 5/106)

Bir kez daha şahitliğin gizlenmesinden bahsedilen bir

ayette کتم keteme kelimesi kullanılmıştır. Burada da kendilerinden şüphelenilen şahitler yaptıkları şahitliği gizlememek üzere yemin ettirilmektedirler. Ayette yemin edenler zaten şahitlerdir. Yani gerçeği bilen kişilerdir. Bunların şahitliği gizlemeleri, gerçeği olduğundan farklı şekilde söylemeleri ile olabilir. Konumuz açısından belirleyici olabilecek ayetlerden bir diğeri de şöyledir:

وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ اذْفَعُوا قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَأْتَبِعْنَاكُمْ هُمْ لِلْكَفْرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ وَاللَّهُ أَغْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ

“Bir de ikiyüzlülük edenleri bilmek için yaptı. Onlara: ‘Gelin, Allah yolunda savaşın veya savunma yapın!’ denince ‘Savaşmayı bilsek, elbette peşinizden geliriz!’ demişlerdi. O gün, imandan çok kâfiriğe yakındılar. Kalplerinde olmayanı ağızlarıyla söylüyorlardı. Onların gizlediklerini en iyi bilen Allah’tır.” (Âl-i İmrân 3/167)

Kalplerinde olmayan şeyi ağızlarıyla söylemeleri söyledikleri şeyin kalplerinde olandan başka bir şey olduğunu gösterir. Rabbimiz bu tavrı کتم ketem olarak değerlendirmekte ve bu kelimeyi kullanarak “gizlediklerini en iyi bilen Allah’tır” buyurmaktadır. Burada da Kur’an’a göre ketmetmenin gerçeği saklayıp hiç söylemeyerek değil, olduğundan başka bir şekilde söyleyerek gizleme olduğu net bir şekilde görülmektedir. Benzer bir ayet şöyledir:

وَإِذَا جَاءَكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَقَدْ دَخَلُوا بِالْكَفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا بِهِ وَاللَّهُ أَغْلَمُ بِمَا كَانُوا يَكْتُمُونَ

“Size geldiklerinde ‘iman ettik’ derler, oysa kâfir girerler, kâfir çıkarlar. Allah onların gizlediklerini daha iyi bilir.” (Mâide 5/61)

Bu ayette de konu edilen kişiler kâfirliklerini müminlerin yanındayken “iman ettik” diyerek gizlemektedirler. Gizleme olarak dilimize aktarılan ifade burada da کتم keteme fiilidir.

Konumuzla ilgili en dikkat çekici ayetler ise Mü’min

Suresinde bulunmaktadır. Firavunun ailesinden imanını "ketmeden" mümin bir kişinin yaptığı konuşma bu ayetlerde şöyle bildirilmektedir:

وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ وَإِنْ يَكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ وَإِنْ يَكُ صَادِقًا يُصِيبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ يَا قَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ يَنْصُرُنَا مِنَ بَنِي اللَّهِ إِنْ جَاءَنَا قَالَ فِرْعَوْنُ مَا أُرِيكُمْ إِلَّا مَا أَرَىٰ وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ

“Firavun ailesinden, imanını gizleyen bir mümin dedi ki: ‘Size Rabbinizden açık belgelerle gelmiş bir adamı ‘Rabbim Allah’tır’ dediği için mi öldürüyorsunuz? Eğer yalancıysa, yalanı kendi aleyhindedir. Dürüstse, yaptığı tehditlerin bir kısmı başınıza gelebilir. Allah, aşırılık eden yalancı birini yola getirmez. Ey halkım, bugün yetki sizdedir, bu topraklara siz hâkimsiniz. Başımıza Allah’tan bir bela gelirse bize kim yardım eder?’ Firavun dedi ki ‘Size sadece kendi gördüğümü gösteriyorum. Size sadece doğru yolu gösteriyorum.’” (Mü’min 40/28-29)

Ayetlerde konuşan kişinin imanını⁸ gizleyen bir mümin olduğu belirtilirken “gizleme” ifadesi كتم keteme fiili ile dile getirilmiştir. O halde yukarıda bu fiile verdiğimiz anlama göre bu kişi imanını kimseye söylemeyerek değil, mümin olduğunu söyleyip yerine başka şeyler söyleyerek gizlemiş olması gerekir. Ayetler dikkatli okunduğunda bu kişi mümin olduğunu söylememekte, buna rağmen halka hitaben bir konuşma yapmaktadır. Konuşmasında Musa Aleyhisselamin getirdiği belgelerin önemli olduğunu, onun doğru söyleyip söylemediğinin kararının o mucizelere bakılarak verilmesi gerektiğini, yalancıysa sonuçlarına kendisinin katlanacağını, bunun için bir insanı öldürmenin doğru olmayacağını söylemektedir. Burada kendi imanına dair bir şey söylemediği gibi, bu konuşmasıyla kendi düşüncesinin de başkaları için bir önemi olmadığını ipuçlarını vermektedir. Dolayısıyla ketmetmenin Kur’an’dan öğrendiğimiz anlamı burada da doğru ça-

lışmakta, mümin kişi imanını yaptığı bu konuşmayla da gizlemiş olmaktadır. Öyle ki; bu konuşmanın ardından Firavun bile kimseyi zorlamadığını imâ ederek kendi düşüncesine göre doğru yolu gösterdiğini dile getirmiş ve geri adım atmak durumunda kalmıştır. Mümin kişi sonraki ayetlerde devam eden konuşmasında yine kendi imanıyla ilgili bir şey söylememekte, önceki nebiler ve onların toplumlarından örnekler vererek Allah’ın herkes için geçerli olan kanunlarından bahsetmektedir.

Sonuç olarak كتمان kitmân Kur’an’da, susarak değil gerçek dışı şeyler söyleyerek gerçeği gizlemeyi anlatmaktadır. Aşağıda göreceğimiz gibi إخفاء ihfâ ise bir şeyi içinde tutup saklama ve kimseye söylememe, açık etmeme anlamında bir gizlemedir. İki fiil arasındaki bu farkı tespit etmenin birçok ayeti doğru anlamamızı sağladığını da örnekleri ile ele almaya çalışacağız.

b) Hafiye Fiili ve Kur’an’ın Yüklediği Anlamı

Bu kökten kelimeler Kur’an’ın 31 ayetinde 34 kez karşımıza çıkmaktadır. Sözlükler kelimenin gizlemek ve açığa çıkarmak şeklinde birbirinin zıttı iki anlama geldiği bilgisini vermektedirler.⁹ Gizlemek anlamındaki kullanımının ا (elif) ziyadesiyle olduğunu (if’âl bâbı (أخفى), görünmek, açığa çıkmak anlamının ise ا (elif) harfi olmaksızın (sülasi mücerred خفي) kullanımında bulunduğunu dile getirmektedirler. Buna göre خفي o şey göründü, açığa çıktı” anlamındadır.¹⁰ Bu bağlamda أخفيت ifadesinin gizledim, خفيت ifadesinin ise gösterdim anlamına geldiğini sözlüklerden öğrenmekteyiz.¹¹ Kelimenin gizleme anlamına geldiğini الخافي kelimesinin “cin” anlamına gelmesinden de anlayabilmekteyiz.¹² Kuşların kanatlarının ön kısmındaki yapıyı gizledikleri için buradaki tüylere aynı kökten الخَوَافِي ismi verildiğini, aynı kelimenin yaprakları tarafından gizlenen hurma dalının merkezindeki yumuşak bölge için de kullanıldığı bilgisini yine sözlüklerden

9 Mekâyis’ül-Luğa خفي maddesi.

10 a.g.e.

11 a.g.e.

12 a.g.e.

8 Ayetlerden anlaşılacağı üzere burada gizlenen iman Allah’a olan iman değil, Musa Aleyhisselamin Allah’ın nebi olan rasulü olduğuna imandır.

edinmekteyiz.¹³ Ne var ki; sözlüklerin, kelimenin gizlemenin zıttı olan görünme, açığa çıkma anlamına da geldiği yönündeki iddiaları Kur'an'daki kullanımlarına uygun düşmemektedir. Kur'an bu kökten kelimeleri daima gizli, saklı olma anlamında kullanmaktadır.¹⁴ Kelime Arapçada kullanılmayan bir anlamda Türkçeye de geçmiş, kişi veya meselelerle ilgili gizli şeyleri araştıranlara dedektif anlamında hafiye denmiştir.¹⁵

Kelimenin lâzım fiil olan sülasi mücerred formu خفي hafiye fiili Kur'an'da da geçmekte, hatta aşağıdaki ayette zıt anlamlısı ile kullanılarak ne anlama geldiği gözler önüne serilmektedir:

يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ...

“O gün onlar ortaya çıkarlar; hiçbir şeyleri Allah'a gizli kalmaz...” (Mü'min 40/16)

Ayette kelimenin “gizli kalmak, saklı kalmak” anlamında olduğu “bariz olma, ortaya çıkma”nın (بارزون) zıttı olarak kullanılmasıyla ortaya konmuştur. Aşağıdaki ayette de bu anlam nettir:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَخْفَىٰ عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ

“Göklerde ve yerde hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz.” (Âl-i İmrân 3/5)

Kelimenin sır saklamak gibi saklama ve söylememe anlamında olduğu sır kelimesiyle kullanılmasından da anlaşılmalıdır:

وَإِنْ تَجَهَّرَ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَىٰ

“İster söyle ister söyleme; o sır olanı da daha gizlisini de bilir.” (Tâhâ 20/7)

Anlaşılabileceği üzere Kur'an'ın bu kelimeye verdiği gizleme anlamı önceki bölümde gördüğümüz كتم keteme kelimesinden farklı bir gizlemeyi anlatmaktadır. كتم keteme kelimesinde, gizlenecek şeyin başka bir yapıya büründürülerek gizlenmesi, diğer bir deyişle

gerçeğin gerçek olmayana çevrilerek gizlenmesi söz konusuysa, خفي hafiye kelimesinde gizlenecek şeyle ilgili hiçbir bilgi verilmeden, sır gibi saklanarak gizlenmesi anlamı mevcuttur. Hatta yukarıdaki ayette sırdan daha gizli olma durumu خفي hafiye kelimesinin ism-i tafdili ile anlatılmıştır. Bu da kelimenin كتم keteme kelimesinden, bahsettiğimiz şekildeki farkını ortaya koyması bakımından önemlidir.

Kelimenin müteaddî fiil olan if'âl babındaki kullanımlarında da bu durum net bir şekilde görülebilir. Bu bâbda اُخْفَى ehfâ halini alan fiil aşağıdaki ayette yine “sır” kelimesinin fiil hali kullanılarak tanımlanmıştır:

...نُسْرُونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَمْتُمْ...

“... Onlara karşı sevgi beslediğinizi sır olarak gizliyorsunuz, oysa ben gizlediğinizi (ihfâ ettiğinizi) de açıkladığınızı da bilirim...” (Mümtahine 60/1)

Ayette “sır olarak gizliyorsunuz” şeklinde anlam verdiğimiz bölüm تَسْرُونَ tusirrüne kelimesidir. Türkçeye de girmiş olan sır kelimesinin fiil halidir. Bu türden bir gizlemeyi yapanlara ayetin devamında “gizlediğinizi bilirim” denirken kullanılan fiil ise ehfâ fiilidir. Böylece bir şeyi ihfâ etmenin, onu sır olarak saklamak anlamına geldiği ortaya çıkmaktadır. Bir şeyin Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği şekilde gizlenmiş olduğu ifade edilirken kullanılan fiil de yine اُخْفَى hafiye fiilidir:

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

“Yaptıkları işlere karşılık onlar için, gözleri kamaştıran ne güzelliklerin saklandığını kimse bilemez.” (Secde 32/17)

Aşağıdaki ayette gizlenen şeyin “içinizde olan - ما في - ma fi enfusikum” ifadesiyle dile getiriliyor olması da اُخْفَى ihfâ ile anlatılan gizlemenin كتمان kitmândan farklı olarak içte gizlenen, kimseye bahsedilmeyen, diğer bir deyişle saklanan şey olduğunu göstermektedir:

لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبِكُمْ بِهِ اللَّهُ...

13 a.g.e.

14 Tâhâ Suresinin 15. ayetinde kelimenin gösterme anlamında olduğu iddia edilmiştir. Ancak bu iddianın doğru olmadığını bu makalenin de alındığı daha geniş çaplı çalışmamızda görebilirsiniz: <http://erdemuygan.com/2019/08/kurandaki-iki-farkli-gizleme-ifadesi-الكتمان-kitman-ve-اُخْفَى-ihfa>.

15 <http://lugatim.com/s/hafiye>.

“Göklerde ve yerde olan her şey Allah’ındır. **İçinizde olanı açığa vursanız da gizleseniz de Allah sizi ondan hesaba çeker...**” (Bakara 2/284)

Kur’an’da 3 ayette إخفاء ihfânın mef’ulü (mef’ul bihi veya mef’ul fihi) نفس nefis kelimesi ile kullanılmakta ve “içte olan şeyin” gizlendiği dile getirilmektedir.¹⁶ ehfâ fiilinin geçtiği ayetlerde mef’ul olan benzer bir ifade daha vardır:

قُلْ إِنْ تُحْفُوا مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْدُوهُ يَغْلَمَهُ اللَّهُ...

“De ki; **içinizde olanı gizleseniz de açığa vursanız da Allah onu bilir...**” (Âl-i İmrân 3/29)

Ayette gizlenen şey bu kez ما في صدوركم ma fi sudurikum şeklinde dile getirilmiş ve dilimize yine “içinizde olan” şeklinde aktarılmıştır. صدور sudûr kelimesi toplam 4 ayette bu fiille ilişkili olarak kullanılmaktadır (fâil veya mef’ûl).¹⁷ Dolayısıyla حفي hafiye fiili ile anlatılan gizlemenin, içte saklanarak, gizlenen şey hakkında hiç bir bilginin verilmemesini ifade eden bir gizleme çeşidi olduğu ortaya çıkmaktadır. İçerisinde hem nefis hem sadr kelimelerinin geçtiği şu ayet ihfâ kavramının anlamının, açığa vurmaktan, sadece Allah’ın bileceği şekilde gizleme olduğunu çok net olarak gösteren ifadeler taşımaktadır:

...يُخْفُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ لَوْ كَان لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هَاهُنَا قُل لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ وَلِيَبْتَلِيَ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحَّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

“...**Sana açmadıklarını içlerinde gizliyor (ihfâ ediyor), “Bu iş lehimize olsaydı burada öldürülmezdik” diyorlardı. De ki: “Evlerinizde bile olsaydınız, öldürülecekleri yazılanlar, düşecekleri yere kadar gelirlerdi”.** Bunlar, Allah’ın **içinizde olanı denemesi ve kalplerinizdeki kirleri iyice gidermesi içindir. İçinizde ne olduğunu bilen Allah’tır.**” (Âl-i İmrân 3/154)

Ayetteki kişilerin ihfâ ettikleri şey, ما لا يبْدُونَ لك “sana açmadıkları şey” olarak dile getirilmiştir. Dolayısıyla

ihfâ ile yine, hiçbir şey söylemeden gizleme anlatılmış olmaktadır. Eğer içlerinde olandan başka bir şey söyleyerek gizleme yapsalardı o zaman ihfâdan değil ketmetmekten bahsedilmesi gerekirdi.

“Geceleyin saklanan kişi” için de yine حفي hafiye kökünden türemiş bir kelime kullanılması, ortaya koymaya çalıştığımız anlamı desteklemesi bakımından önemlidir:

سِوَاءَ مَنكُم مَّنْ أَسَرَ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ

“İçinizden sözü gizleyen, açığa vuran, **gece saklanan ve gündüz dışarı çıkan O’nun için aynıdır.**” (Ra’d 13/10)

Aşağıdaki ayetlerde ihfâ kavramı kullanılarak gizlendiği dile getirilen şeylerin tamamı gizli saklı, kimseye gösterilmeden yapılan eylemlerdir. Bu durum fiilin başkalarına hiçbir bilgi vermeden yapılan gizleme anlamında olduğunu desteklemektedir:

إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَيَعَمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ...

“**Zekâtları/sadakaları açıkça verirsiniz pek güzel olur! Ama fakirlere verirken gizlemeniz, sizin için daha iyidir...**” (Bakara 2/271)

إِنْ تُبْدُوا خَيْرًا أَوْ تُخْفُوهَا أَوْ تَعْفُوا عَنْ سُوءٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُورًا قَدِيرًا

“**Bir iyiliği açıklar veya gizlerseniz ya da bir kötülüğü affederseniz bilin ki Allah da affedicidir, ölçü belirleyendir.**” (Nisâ 4/149)

Kelimenin ortaya çıkarmadan, başkalarının bilemeyeceği şekilde saklama anlamına geldiğini net bir şekilde gösteren ayetlerden biri de En’âm Suresindedir:

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْنَا بَشِيرًا مِّنْ شَيْءٍ قُلْ مَنْ أَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسَى نُورًا وَهُدًى لِّلنَّاسِ تَجْعَلُونَهُ قِرَاطِيسٍ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ

كَثِيرًا وَعَلِمْتُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُوا أَنْتُمْ وَلَا آبَاؤُكُمْ قُلِ اللَّهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ

“Allah’a hak ettiği ölçüde değer vermediler. ‘Allah hiçbir insana bir şey indirmiş değildir.’ dediler. De ki ‘Öyleyse Musa’nın insanlar için bir nur ve bir rehber olarak getirdiği o Kitabı kim indirdi? Siz onu parşömenler haline getiriyor **o parşömenlerin de bir kıs-**

16 Bakara 2/284, Âl-i İmrân 3/154, Ahzâb 33/37.

17 Âl-i İmrân 3/29 ve 114, Arâf 7/55, Mü’min 23/19.

minı açıp, **bir kısmını gizliyorsunuz. Size de atalarınıza da bilmedikleri şeyler öğretilmiştir. Sen, “Onu indiren Allah’tır” de sonra onları daldıkları yerde bırak da oynamaya devam etsinler.**” (En’âm 6/91)

Ayette Yahudilerin iddiası çürütülürken Rabbimiz, Musa Aleyhisselama indirdiği Kitabın Yahudiler tarafından parşömenlere yazıldığını şöyle bildiriyor: تَجْعَلُونَهُ قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيرًا. Burada tec'alu'ne ifadesindeki hu zamiri müzekker olduğundan Kitabı göstermektedir. Yani “Kitabı” parşömenler haline getirdiniz buyrulmaktadır. Devamındaki تَبْدُونَهَا tubdûnehâ ifadesindeki zamir ise müennestir ve çoğul olan قَرَاطِيسَ karâfîs (parşömenler) ifadesine döner. Yani ayete göre açılıp gösterilen ve gizlenen şey Kitap değil, Kitabın yazılı olduğu parşömenlerdir. Dolayısıyla ayette maddî bir nesnenin gösterilmesi ve bir kısmının da gizli tutulmasından bahsedilmektedir. Bu sebeple كَتَمَ keteme değil اَخْفَى ehfâ fiili kullanılmıştır. Çünkü bir önceki bölümde öğrendiğimiz üzere كَتَمَ keteme bir gerçeği tahrif ederek, olduğundan başka şekle büründürerek gizlemektir. Bu sebeple maddî bir nesneyi ketmetmekten söz edilemez. Böylece bu ayet, اَخْفَى ehfâ kelimesiyle dile getirilenin, “ortaya çıkarmayıp saklayarak gizleme” olduğunu bir kez daha gözler önüne sermiş olmaktadır. Şu ayetler de kelimenin bu türden bir gizlemeden bahsettiğini doğrulayan ifadeler içermektedir:

قُلْ مَنْ يُنَجِّيكُمْ مِنَ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً لَّئِنْ أَنْجَانَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ

“De ki; **Gizlice ve yalvararak: ‘Bizi bundan kurtarırsan elbette sana karşı görevlerini yerine getirenlere oluruz’ diye dua ettiğiniz bir sırada, sizi karanın ve denizin karanlıklarından kurtaran kimdir?**” (En’âm 6/63)

Ayette “gizlice” anlamı verilmiş kelime, خَفِيَ kelimesinin mastarı olan خَفِيَةٌ hufye kelimesidir. Gerek ayette anlatılan olay, gerekse kelimenin “yalvarma” anlamına gelen تَضَرَّعٌ tadarru kelimesiyle birlikte kullanılması, buradaki gizlemenin “içte saklama” anlamında oldu-

ğunu göstermektedir.¹⁸ Benzer bir kullanım şu ayette de görülebilir:

إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا

“O, bir gün Rabbine **gizlice seslenmişti.**” (Meryem 19/3)

Zekeriya Aleyhisselamin dua etmesinden bahseden bu ayette de gizlice şeklinde çevrilmiş olan kelime خَفِيًّا hafiyyen kelimesidir. Burada da kelimeye yukarıda verdiğimiz anlamların doğruluğu görülmektedir. Kelimenin saklı tutma, hiçbir şekilde ortaya çıkarmama anlamını görebileceğimiz önemli ayetlerden biri de kadınların örtünmelerinden bahseden Nûr Suresi 31. ayetin son bölümüdür:

...وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ...

“...**Gizledikleri güzellikleri bilinsin diye ayaklarını farklı şekilde yere basmasınlar...**” (Nûr 24/31)

Buradaki gizlemenin de كَتَمَ keteme ile değil اَخْفَى ehfâ fiili ile dile getirilmiş olması iki kelime arasındaki anlatmaya çalıştığımız farkı net şekilde ortaya koymaktadır. Kadınların güzelliklerinin saklı, kapalı olması gerektiği için bu kelime tercih edilmiştir.

Sonuç itibarıyla خَفِيَ hafiye kelimesiyle dile getirilen gizleme fiilinin كَتَمَ keteme kelimesiyle anlatılandan çok farklı olduğu görülmektedir. كَتَمَ keteme kelimesinde gizlenecek şeyin başka şekle büründürülmesi ve böylece asıl olması gereken halinin görülmesinin engellenmesi anlamı varken خَفِيَ hafiye kelimesinde gizlenen şeyin hiç söylenmeyerek içte saklanması anlamı bulunmaktadır. Aradaki bu farkın görülmesi ve gözetilmesi pek çok ayeti daha doğru anlamamıza sebep olmaktadır. Şimdi de bu ayetler üzerinde duralım:

Meleklerin Gizledikleri

Gizleme eylemini dile getirmek için meleklerin gizlediklerinden bahsedilen Bakara Suresi 33. ayette de كَتَمَ keteme fiilinin tercih edildiğini görmüştük:

18 Bir diğer ayet için bkz: A'râf 7/55.

قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ ۖ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ

“Bunun üzerine Allah, ‘Âdem! Meleklerle şunların isimlerini söyle!’ dedi. Âdem onlara o isimleri söyleyince, ‘Size dememiş miydim, ben göklerin ve yerin gaybını bilirim. Neyi açığa vurduğunuzu, içinizde neyi gizlediğinizi de bilirim’ dedi.” (Bakara 2/33)

Ayette **كَتَمَ** keteme fiili kullanıldığına göre buradaki gizlemenin gerçeği farklı biçimde dile getirerek yapılmış olması gerekir. Diğer bir deyişle melekler içlerinde olanı ihfâ ederek saklamıyorlar, ketmederek olduğundan farklı bir şekilde dile getiriyorlar. Yani melekler her ne söylüyorlarsa, o söyledikleri şey içlerinde olandan farklıdır. O halde öncelikle meleklerin bu gizlemeyi (ketm) yapabilmeleri için ne söylediklerine bakmamız yerinde olacaktır. Ayeti, konunun başlangıcı olan 30. Ayetten itibaren okuduğumuzda meleklerin iki kez konuştuklarını görmekteyiz:

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً ۗ قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ ۗ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ

“Bir gün Rabbin meleklerle, ‘Yeryüzünde bir muhalif varlık oluşturuyorum.’ dedi. Melekler, ‘Orada tabii düzeni bozacak ve kan dökcek bir varlık mı oluşturuyorsun? Ama sen her yaptığını güzel yaptığın için sana boyun eğer, seni takdis ederiz’ dediler. Allah: ‘Ben sizin bilmediklerinizi bilirim!’ dedi.” (Bakara 2/30)

Meleklerin ilk konuşması bu ayettir ve görüldüğü gibi Rabbinin muhalif bir varlık oluşturmasına kendi bilgilerince tepki göstermiş, hemen arkasından geri adım atmışlardır. Sonraki ayetlerde meleklerin ikinci konuşması yer alır:

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَٰؤُلَاءِ ۖ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۚ قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا ۚ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

“Âdem’e varlıkların isimlerini (neye yaradıklarını) öğretti, sonra onları meleklerle gösterdi: ‘İddianızda haklıysanız bana şunların isimlerini söyleyin!’ dedi. Melekler, ‘Biz sana boyun eğeriz, bizde senin öğrettiğin dışında bilgi olmaz. Her şeyi bilen ve kararları doğru olan Sensin.’ dediler.” (Bakara 2/31-32)

Bunları söyleyen meleklerin içerisinde, kendisi de bir melek olan İblis de bulunmaktadır. Bundan sonraki ayette Rabbiniz meleklerin ketmederek bir şeyler gizlediklerini söylediğine ve ketmetmek de farklı bir şey söyleyerek asıl olanı gizlemek olduğuna göre,

meleklerin bu sözleri içlerinde olandan farklı olmalıdır.

Meleklerin itirazları yeryüzündeki yeni varlığın muhalif yapıda olmasınadır. Bu itirazlarında direktmemelerine karşın Rabbiniz

ilk insana meleklerde olmayan eşyanın bilgisini öğretmiş, böylece muhalif yapısını bu bilgiyle kontrol edebileceğini dile getirmiştir. Melekler her iki söylemlerinde de Allah’a boyun eğdiklerini söylemelerine rağmen Allah bir şeyler ketmettiklerini söylemektedir. Dolayısıyla bu ketmin detaylarını meleklerin itirazında

aramamız gerekir. Kısacası meleklerin boyun

eğdiklerini söylemelerine rağmen yeryüzünde kan dökcek ve bozgunculuk yapacak bir varlık oluşturmanın doğru olmadığını düşünmeye devam ettikleri ortaya çıkmaktadır. Ancak önemli olan içlerinde ne düşündükleri değil, “Allah bir şey yapıyorsa mutlaka doğrudur” şeklinde tavır takınıp teslim olmalarıdır. Bu sebeple Rabbinizin “ketmettiğinizi biliyorum” dediği ayetin hemen ardından, meleklerin Allah’ın emrine teslim olup olmadıklarını test edecek olan Adem’e secde emri gelmektedir:

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ

“Meleklerle ‘Âdem’e secde edin!’ dediğimizde hemen secdeye kapandılar ama İblis öyle yapmadı, büyülenerek direndi ve kâfirlerden oldu.” (Bakara 2/34)

Özetle, melekler içlerinde olanı, farklı şeyler dışı vurarak ketmetmişlerdir. Rabbimiz içlerinde düşündükleri şekilde mi tavır takınacaklar, yoksa emrine boyun mu eğecekler diye melekleri sınamak için onlara Adem’e secde etmeleri emrini vermiştir. Melekler emri ‘eğer Sen emrediyorsan biz ne düşünürsek düşünelim senin emrine uyarız’ anlamına gelecek şekilde yerine getirmişlerdir. İblis’in böyle yapmamış olması da meleklerin içlerinde neyi ketmettikleri ile ilgili olarak ipucu vermektedir:

... قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ

“... ‘Ben ondan iyiyim. Beni ateşten yarattın onu balçıkta yarattın’ dedi.” (A’râf 7/12)

Anlaşılabileceği üzere melekler de içlerinde kendilerinin muhalif bir varlıktan daha iyi olduklarını düşünüyor olmalı. Ancak bu düşüncelerini eyleme dökmeyip Allah’ın emrine karşı direnmemiş, ‘Allah bir şey yapıyorsa bizim düşüncemizin önemi yok, O ne yaparsa doğrudur’ diyerek O’nun emrine uymuşlardır. Zaten başta dile getirdikleri hamd ve tesbih de bu anlama gelir. İblis ise içindekini eyleme dökmüş, Adem’den üstün olduğunu iddia etmiştir. O düşüncesini ket-

metmeyi sürdürmemiş, Allah ne yapıyorsa doğrudur dememiş, kendi düşüncesini Allah’ın emrinin önüne geçirmekte diretmiştir. Bu sebeple Bakara 34. ayette İblis için *أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ* “direndi ve büyüklendi” ifadeleri kullanılmıştır. İblis’in direndiğinin belirtilmesi, içinde olanı eyleme dökererek Allah’a rağmen bildiğini okumasını vurguluyor olmalıdır. Hatta İblis’in şu ifadeleri gerçekte düşüncesinin ne olduğunu göstermesi bakımından önemlidir:

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ قَالَ أَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتُ طِينًا قَالَ أَرَأَيْتَكَ هَذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ ...

“Bir gün meleklerle: ‘Âdem’e secde edin’ dedik; hemen secdeye kapandılar ama İblis öyle yapmadı. ‘Çamur olarak yarattığına secde mi ederim?’ dedi. Sonra ekledi: ‘Ne yaptığının farkında mısınız? Benden üstün tuttuğunuz bu mu?’...” (İsrâ 17/61-62)

Bu ayetlerde Allah’a karşı böylesine ağır ifadeler kullanan İblis secde emrinin öncesinde meleklerle beraber Allah’a hamd ve tesbih ettiğini söyleyen meleklerden biridir. İçindeki bu düşünceleri ketmetmiş yani içinde olandan farklı sözler söylemiştir. Secde emri geldiğinde ise meleklerin yaptığı gibi kayıtsız şartsız Allah’ın emrine teslim olmak yerine içindeki düşünceleri açığa vurmuş ve eyleme dökmüştür.

Görüldüğü gibi Bakara Suresi 33. ayette neden *أَخْفَىٰ* ehfâ değil de *كتم* keteme fiilinin tercih edildiğini sordumuzda Kur’an’dan aldığımız cevaplar, konuyla ilgili detaylı bilgi edinmemizi sağlamıştır. Bu ayetlerde de görüldüğü gibi imtihan Allah’ın emrine uyup uymama imtihanıdır. Allah’ın emirlerinin sebeplerini sorgulamak kullara düşmez. Verilen emirle ilgili düşüncemiz ne olursa olsun emir Allah’tan geldiği için yapılacak tek şey kayıtsız şartsız teslim olmaktır. Melekler de boyun eğdiklerini söylemelerine rağmen yeryüzünde kan dökecek ve bozgunculuk yapacak bir varlık oluşturma doğru olmadığını düşünmeye devam etmekte yani gerçek düşüncelerini ketmetmektedirler. Buna rağmen Allah’ın secde emrine kayıtsız şartsız teslim olmuş ve Adem’e secde etmişlerdir.